

akarta megrúgni, de elcsúszott valami héjon, és most a szemétben ülve csuklik. Tamás — bömbölte Hugó olyan hangon, hogy megijedtek a sirályok, — Ósnyál is feltápáskodott, megnézni mi az. aztán megjelent Balogh Luigivel, és mindjárt azt kérdezte Tamástól, hogy otthon még mindig akkora-é a fff-flanc mint régen. Körülvették, vállát veregették és egyszerre kérdezték, honnan jössz, hova mész. Aztán Balogh beszélt: — gyere vissza a Barbarossára. Éppen múltkor mondta az öreg, hogy mi mind hhh-hülyék vagyunk és mióta elmentél, senkitől nem hallott egy értelmes szót. —

Húzták, tölték Tamást a hajó felé, sőt Ósnyál leverte kabátjáról a port és megakarta fésülni. Rettenetesen be lehetett rúgva, mert józan állapotban egyáltalában nem volt mániás a tisztaságra. Janssen kapitány csak annyit mondott Tamásnak — eggyel kevesebb csalódás — és evvel az értette, hogy hazájával kapcsolatban ezentúl már nem fog csalódní.

Másnap a reggeli szürkületben a Barbarossa felszedte horgonyát és elindult lefelé az Elbán, hogy elérje a tengert, ahol a nap lenyugszik és ahonnan minden élet eredt, a szép és hatalmas, a kegyetlen és irgalmatlan tengert.

GARA JÁNOS

Asztal tetején

Laczko Zsolt úgy emlékezett, a műtő sokkal nagyobb, világos helyiség. Gyakran átsétált a folyosó itteni szakaszán, néha beteget toltak be a műtőbe, e röpke alkalmakkor alakult ki elképzelése. Világos, tágas terem, a falakat csempe borítja, nikkal fényű műszerek gépek, csövek, kis oxigénpalackok, kerek asztalkák, s közepen a lapos viaszosvászonnal bevont asztal amely fölé ernyőformájú, hatalmas lámpa borul. Most, hogy itt feküdt a betegszállító kocsin, ebben a fura vászonbölcsőben, klóros illatú, vékony lepedő fedte meztelen testét, a falak szorongató közelségben álltak körül, horzongás hullámzott végig rajta e hűvös, homályos csendben. Hallani vélte a félelem hogyan dübörög át erein. E pillanatban mélységesen megbánta, hogy hátran szembenézett a tényekkel és nem kereste a lehetőségek egyéb útjait. Hiszen egyáltalán nem biztos, hogy úgy van, ahogy a helyzetet számára beállították! Egyetlen lehetőség? . . . Hónapok óta nem vérzett a tüdeje, azt a szerencsétlen esetet régen elfelejtette, akkori félelmeit, amely az elszántságát szülte, elkoptatta az idő és hízott is néhány kilót. Akkor hát minek fekszik itt!

Nem nézte tovább a mennyezet szegletében a repedezett vakolatot. Behunyta szemét, engedett a kába érzéseknek, amelyek alattomosan kúsztak szét testében. Eszébe jutott, amióta betolták meg se moccan. Szeretett volna megmozdulni, mégse tette. A műtős tette át a kocsira. Ágyból a kocsira. Neveléses! Valahogy férfiatlanul találta ezt a megoldást! Eredetileg úgy képzelte a saját lábán, határozott léptekkel besétál a műtőbe, ledobja pizsamáját és fölfekszik az asztalra. Tessék uraim, lehet kezdeni! . . . Mégis hagyta, hogy az idős, bajúszos műtős könnyedén átröptse a kocsira. A műtős bajúszát nem láthatta, mert maszk takarta fél arcát. Ettől kevésbé volt neveléses . . . És reggel hatkor, még ennek előtte, az éjszakás nővér hozta

a nagy fehér tablettát, bevette egy kevéske vízzel, azután kiment a fürdőszobába. A lompos öreg nő szertatásosan követte. Apáca lehetett valamikor. Az irrigátor vékony gumicsövét két ujjával összecsiszte és aggódva nézte a zománczott edény tartalmát. Attól félt kilötyögteti. Az arcára volt írva a félelem. Ha akkor visszafordul. . . széttárt könyökkel, a zománczott edény csörömpölve hullott volna a kövezetre. . . És akkor most nem feküdne itt? Kilugozva, sterilen, megfosztva mindattól az idegen anyagtól, ami testének nem elszakíthatatlan része?

Időközben megeléknült körülötte a műtő. Már nem volt egyedül. Vöröslő gyenge fény világított, nem tudta felfedezni a forrását. A műtősnő fehér lepedőket teregetett szét az asztal köré rendezett tolokocsikra, az idős műtős a nagy, kerek nikkel dobozokat rakosgatta. Oldalt valamelyest átlátott egy csempézelt helyiségbe, látta a mosdó szélét, hallotta a víz csobogását a körömkefék sziszegését, s az ismerős hangokat. Izgalmas bridzs-partit részleteztek odaát. A látszólagos közömbösség felháborította. Ez embertelenség! A genfi konvenció intézkedéseiről társalognak miközben ő itt fekszik. . . Azután a beszélgetés más területre csapott át és ez sokkal rosszabb volt! . . . Megcsináljuk lokálisan. . . nem kockáztatunk. . . persze, persze. . .

Figyelmét szerette volna elszakítani, de képtelen volt rá! Az érthetetlen szak kifejezések félelmetesen lebegtek felé. . . A műtőstre akart gondolni. Erőszakosan másra koncentrált. Elképzelte, hogy a bajúszos műtős Monoron, vagy Rákospalotán lakik egy kertes házban és szabad idejében angoranyulat tenyésztt. Leteszi a fehér uniformist, amely a szolgálat végére titokzatos barna foltoktól tarkállik, leteszi a hetyke csákót, gyűröttszélű kalapot illeszt a helyébe. . . Otthon ül a kertben, vizsla szemmel figyeli a drótkerítés mögött nyüzsgő állatokat. A lompos éjszakásnővér a felesége, nagy zománczott bögrében tejeskávét visz neki, mielőtt éjszakai szolgálatba indulna. . .

Ekkor Margó hajolt fölé. A fiatal asszisztensnő. Csak a szemét látta. Ő is maszkot viselt. Bátorítóan mosolygott.

— Nagyon fél Zsolt?

— Ó, nem is tudom. . .

— Egy-kettőre készen leszünk. Semmi az egész. Meglátja. . .

Közben felhajtotta lepedőt, Zsolt karját megfelelő szögbe állította és injekciót nyomott belé. Gyorsan, ügyesen. Zsolt közömbösen szemlélte. Az injekció különös lebegést eredményezett. Egy kicsit rossz volt, idegen, de valamelyest kiszakította a valóságos létezés síkjából. Az álom és az ébrenlét különös keveréke volt ez az érzés. Mindazonáltal nyugtalanságától már nem sikerült megszabadulnia.

Kisvártatva a műtős lépett hozzá. A silány lepedő elrepült róla. Hosszú pillanatokig kitakarva feküdt, de úgy tűnt ennek nincs semmi jelentősége: anélkül, hogy egyetlen pillantást is pazaroltak volna a látványra, mindenki serényen végezte a dolgát. Zsolt tehát felhagyott tiltakozási szándékával. Akkor már a műtőasztalon feküdt, ugyanaz a könnyed, határozott erő repítette át, amely jóval előbb az ágyról a kocsira téve útjára indította. Azután a félbehajtott lepedő is visszakerült ágyékára. A műtőasztal elejét ferde szögben megemelték, Zsolt féloldalra feküdt, a műtős azt kérdezte kényelmes-e azután hozzá tette még: igyekezzen kényelmesen elhelyezkedni. Zsolt kissé lejjebb csúszott és felhúzta a térdét. Azt kérdezte lehete- így? A műtős azt válaszolta, igen. Fölemelt bal karja alá, pontosan a könyökhajlatba allvány került, csuklóját vékony gézzel hozzá erősítették. Jobb karját előrehúzták egy tálcaszerű lapra, feje alá kispárnát helyeztek. Kemény kis szalmapárnát. Az asztal végére volt erősítve.

Az előkészület többnyire a hátamögött zajlott, ami arra készítette, hogy a fantázia segítségével próbálja követni az eseményeket. Lankadatlanul figyelt, zajokból, félszavakból, elégedett és elégedetlen morgásokból próbált következtetéseket levonni. Tudta, mindez csak előkészület és iszonyatossá sűrűsödött benne a várakozás! Újabb lepedő került az alsó felére. Azt gyanította ezzel leplezik el, hogy tulajdonképpen megkötötték s bár később meggyőződhetett róla, hogy szó sincs erről, mégis fokozta nyugtalanságát. Időközben bekapcsolták a műtőlámpát. Valami folyadékkal mosni kezdték a hátát. A vattacsornó könyörtelen pontossággal sétált végig vállától a derekáig, a lámpa meleg fényében bizsergő párolgás érzetét hagyva maga után. És Zsolt megértette, hogy immár fogoly, elvágták a menekülés útját, gúzsbakötötték az események, mindaz, amit eddig tettek már érte, s amit tenni fognak, s a szándékok regimentje, amelyek ugrásra készen várakoznak a cselekvés kapujában.

Szerette volna megállítani az eseményeket, vagy legalább késleltetni, bár nem tudta pontosan miért, nem félelemből, a válságos pillanatokot maga alá gyűrte, így hát sirva átkozódni, szétrúgni a bénító köteléket, asztalokból, műszeres tálcákból emelt akadályokat — hiábavaló lett volna. Akkor hát miért? Miért kellene várni? És mire? Tán elfelejtett valamit? Valami fontosat? Halaszthatatlan maradt elintézetlenül? Létezik halaszthatatlanabb dolog, mint az, hogy túljusson mindazon ami vár rá! . . . Hátha azután késő lesz! Miután? Veszélybe lenne az élete?! . . . Azután késő lehet! . . . Ez itt klinika. Itt a halottat is feltámasztják! Azután különben sincs semmi . . . Közbe jöhet valami és akkor . . . Valami speciális dolog, ami az ő testi és lelki összességére szabott! Lehetséges . . . Annál inkább oka lenne tisztába jönni vele, mit hagyott elvégezetlenül . . . persze a levél ott van. Egy hete az éjjeliszekrény terítője alatt lapul. Abban mindenkitől elbúcsúzott. Gondolatai között felbukkant a címzés. „Anyámnak és Feleségemnek” . . . Úgyesen került meg a dolgokat. Senki sem akart megbántani ezzel az utolsó üzenettel . . .

Azt mondták a hátamögött: ez egy kicsit fájni fog. Ezidáig megúsza fájdalom nélkül. Felkészült a fájdalom fogadására. Érezte, hogy egy tárgy lágyan tapogatja a gerincét. Középtájon. Majd parányi tűszúrás után valami hideg kúszott fölfelé a gerincén. Emlékezett, társai azt mondták, elsőnek a gerincbe adnak injekciót. Az a legfájdalmasabb. A többit nem érzi azután. Láttá is azokat a hosszú, hajlékony acél-tűket. Közben minden megszűnt. Szeretett volna bepillantani abba, amit csináltak vele, fájdalomcsillapítóra gondolt, de nem merte megmozdítani akárcsak a legparányibb izmát sem. Az volt az érzése, a hosszú tű még mindig a gerincében rostokol. Legalább nem is érezte, hogy kihúzták volna. Egy újabb szúrás következett. A gerinc mellett. Egészen valószínűtlen fájdalommal. Azután egy második, harmadik, negyedik . . . körben a lapockája mentén. Azokat már nem érezte. Babráltak a hátán. Legpontosabban ez a kifejezés fedte a valóságot. Pusztán annyit érzett, egyre mélyebben járnak a tűkkel. Rogogva vágódtak a hátába, a körömvágáshoz hasonlított. A köröm is testéhez tartozik, mégse fáj mikor vágja. Ez jutott eszébe. S ha nem halotta volna hogyan csörrentek az elhasznált tűk a porcelántálban, azt hitte volna a hátában hagyják. Kis acéltuskókként mereven álltak körben, jelzik a műtői terület határait.

Ezután kis szünet következett. Kivehetetlen suttogással. Valamivel betakarják a hátát. Miért hagyták abba!? Most ez nyugtalanította.

— Hogy érzi magát, Zsolt? — Megismerte a tanársegéd hangját. Gömbös tanársegéd csinálja a műtétet. Ezt tudta. Mikor jöhetett be? Ezekkel az átkozott lepedőkkel

mindent eltakarnak előle! Haragot érzett. Mintha sátor alatt volna. Mindössze egy kecskeny résen látott ki. Üveges szekrény állt vele szemközt. A polcokon oldalukra döntött fűrészfogas szerszámok heverték. Szinte hallotta, hogyan recseg a csont, ha ezek munkába állnak. Alvó vadállatok! Időnként elsuhan valaki a szekrény előtt. Személytelenül, fehéren. Legalább a cipőjükről megismerné. De nem! Mindnyájan egyforma fehér kalocsnit viselnek. Szemgödredben izzadságcseppek gyűltek. Akadályozta a látást. Egész teste verejtékben fürdött. Tenyere öblében tócsává gyűlt.

— Izzadok — mondta válaszul, egyáltalán nem törődött azzal, mennyi idő telt el, miközben válaszon töprengett. Ekkor kéz nyúlt be hozzá. Valószínű női kéz lehetett. Alaposan szemügyre venni nem volt ideje. Meg gumikesztyű fedte. A mozdulat gyors volt és szakszerű. Jólesett a gondolat, hogy Margó, a fiatal asszisztensnő törli meg, ezért hajlamos volt elhiteni magával, hogy senki más nem lehetett. Margót a fehér valószínűtlen titkok hangulata lengi körül, amint a folyosón ruganyos léptekkel végig suhan, arcán mindentudó szelíd csodálkozás dereng, azt suttojják a betegek a tanársegéd szeretője, az éjszakai vizitek után, amikor a tanársegéd szemügyre vette az aznapi frissen operáltakat, hozzá betér, Margó a legfelső emeleten lakik, vajon milyen lehet, mikor ledobja magáról a magasán záródó fehér köppenyt, milyen lehet ruhátlanul, nyúlánk acélos termet, hervadhatatlan formákkal, vajon ma éjszaka . . .

— Törlést.

Kurtán hangzott, nem túl hangosan, az általános neszezésből mégis élesen választotta ki elméje, s Zsolt rádöbben, hogy valamit elmulasztott. A kezdetet.

Tompa fájdalom lepte meg, amely testének meghatározatlan részében fészkelt. Elmulasztott az operáció kezdetére figyelni! Pedig hányszor elképzelte! Az éles szerszámot, amint határozott gyorsasággal végigszántja testét, s a vérző árokban vergődő ereket hagy maga után . . . — Húzd végig a körmödet a bőröd felületén — mondták neki. — Ezt fogod érezni. — Hitte is meg nem is! Titokban többször megpróbálta különböző helyeken, gyengéden vagy erősebben, s még álmodott is róla. Most elmulasztotta. Veszni hagyta mint annyi mást!

Tompán dobogott a szíve. Fokozódó gyorsasággal. Apró remegések futottak végig a fején átvett lepedőn. — Fáj . . . — mondta, pedig egyáltalán nem volt biztos benne, hogy úgy van, hiszen csak azt a meghatározhatatlan babrálást érezte a hátában, de meg akart győződni valamiről, talán arról, hogy ha fájna, készen állnának-e azok ott a hátamögött, tenni valamit ellene.

— Most is? — kérdezte vissza a tanársegéd.

— Már nem.

Hogy érzi magát?

— Szomjas vagyok . . .

Ez igaz volt. Arca verejtékben úszott, szája kiszáradt, duzzadt nyelvével ügyetlenül formálta a hangokat.

Az volt az érzése elfelejtett beszélni. A kéz benyúlt hozzá, nedves gézzel végig törölte arcát, nyakát. Jó hűvös volt.

Váratlanul sziszegő hangot hallott. Mint mikor elpattan egy vékonyka tömlő. Valami folyadék spriccellt a lábát takaró lepedőre. Izgalom támadt mögötte. Megértette a kurta szavakból és a csoszogásból. — Nem látom! — Várj, majd én . . . — Ez nem a tanársegéd hangja volt. Azután egymásután többször: törlést! Meg is mozdították. Elég durván.

Átvágtak valami vastag eret! A vére spriccelt záporozva! — Törlést . . . Diatermia . . . Törlést! Az isten . . . Egyszer látott operációt. Pár pillanatra. Sosem felejtí el a képet. A kifordított nyílason úgy lógtak az érszorító csipeszek mint a fém-piócák . . . Valami kiszámíthatatlan történt! Mindig közbe jönnek kiszámíthatatlan dolgok. És miért fáj! Gyenge villamosáram rázza . . . Kétségkívül az égett hús illata . . . A hajszálerek könnyen trombocitálnak. Diatermiával vasalják a hajszálereket . . . Az előbbi kattanás az átvágott vastag ér fala volt . . . A kisebbeknek rugalmas fala lehet a vastag porcos, kemény . . .

Fokozatosan besötétült körülötte a világ. Kezdetben zöldessárga árnyalatokkal, azután egyre gyorsabban Mint a gyorsított alkonyi felvételeken. Egy ideig néhány tárgyat képes volt megkülönböztetni, azután már semmit. Nem látott, nem hallott, nem érezte a szagokat, testrészeit.

Később időtlen sötétségben ébredt ismét tudatára. Fűzdött valami megmagyarázhatatlan érzés ellen, valami erő ellen, ami szűkítette a létezés határait. Parányi pontnak érezte már magát, kiterjedés nélküli létezés volt ez. Ilyen lehet a halál! Némi csodálkozással fogadta a gondolatot. Nem félt tőle. Talán a szívem működése is megszakadt már . . . Tudata élesen működött. Úgy tűnt pontosabban, mint bármikor. De hasztalan fülelt. Néma sötétség vette körül anyagtanul világát. Ilyen lehet a halál! Az érzékszervek fokozatosan szüntetik be működésüket. Azután már nincs semmi! Ha hagyáná, nála is bekövetkezne! Egy ideig közömbösen viselte ezt az állapotot. Tudatában homályosan felbukkant a tanársegéd alakja, Margó, meg a többiek odakint . . . Kétségbeejtő hajsza folyhat! Az idős mütös bizonyára tehetetlenül áll, várja a parancsokat. A tanársegéd arcán átnedvesedik a maszk, zubbonyán nagy izzadságfoltok törnek át . . . Nevetséges! Közben ő itt kuksol, csak éppen annyi erőfeszítést tesz, amennyivel ezt az állapotot fenntarthatja. Úgy gondolta nála van a döntés lehetőségé!

Ettől a gondolattól megrémült. Hátha már késő! Ha máris elmulasztotta a kedvező lehetőséget. A kelletténél tovább várt! Elúszott, mint már annyiszor az életben. Az elodázott tettek, megkerült feladatok, a sok kiegyezési szándék, bizonytalanság, menekülés, óvatosság meghatározatlan börtönként zárta körül. Lám a műtét elején is az az érzése támadt, hogy valamit elfelejtett, valami fontosat, s nem járt a végére . . . Mindent a levélre bízott. „Anyámnak és Feleségemnek” . . . A levél már egy hete a terítő alatt lapul, tudta jól, már akkor tudta, érezte, amikor írta, egy szava sem igaz, csak kerülni akarta az összeütközéseket, azóta tán megtalálták, hiszen lehetséges, hogy már nem is él! . . . mindez gépies utórezgése a létnek, miként a haj és a köröm is tovább növekszik a halál után, az energia utolsó fellobbanása ez, lemondtak róla, teteme elhagyottan fekszik a kiürült mütő asztalán elszállítását várva, s az orvosok forró feketével öblítik le a kudarc felett érzett szomorúságukat . . .! — Nem! — Üvöltött hangtalanul. Forró tiltakozás lobogott fel benne. —Nem! Mindennek a végére akarok járni! Adjanak rá időt! — Ki akart törni börtönéből. Az anyját, a feleségét hívta segítségül, a hitét, amelyet oly sokszor cserbenhagyott.

Iszonyatos erőfeszítéseket tett. Anélkül, hogy módjában lett volna ellenőrizni, úgy van-e miként szeretné, görcsösen megfeszítette izmait. Erőt préselt testébe. Érezni akarta kezét, lábát, hallani akarta mi történik körülötte. Látni akart! Mint aki lebegve súlytalanul, nemlétező roppant terhet készül emelni, minden erejét összehozta.

Akkor megrándult a lába. Pontosan érezte, hogy a lábát érte gyenge áramütés.

Diatermia! Boldoggá tette a tudat. Azután világosodni kezdett. Lassan végigjárta visszafelé az utat. Azután már hallott is. Nagy sürgés-forgás volt a műtőben. Az idős mütős állt vele szemközt. Döbönt arccal nézte őt. Majd megjelent a tanársegéd. Maszkja a nyakában lógott. — Hogy érzi magát? — Azután eltűnt a látómezőből. Helyét Margó foglalta el. Nedves gézzel törölgette arcát. Ki tudja mennyi idő telt el, miközben ő a sötétségben kuksolt . . .

— Most . . . már . . . valahogyan . . . — válaszolta az előbbi kérdésre pihegve és megpróbált mosolyogni. — Készen vagyunk? . . . — Amint kimondta, már meg is bánta. Ő most már sohasem akarja megúszni a dolgokat! Ennek vége. Nem is azért mondta . . .

A gondolattal elkésett. — Nem — mondta a tanársegéd. — Még nem vagyunk készen. Most kezdjük a műtétet. Mostanáig tártuk fel a műtési területet. A java hátra van!

KUNSZABÓ FERENC:

SZEPTEMBER 1944

Nem vették észre, mikor állt el a hó. S körülbelül mindegy is volt. A hegyoldalon egy szem se nagyon maradt meg belőle: az orkánná erősödő szél elsodorta, valahová Dél-nyugatnak. Ha igaz, arra van Magyarország is.

A hátul haladó egyszerre csak megszólalt:

— Te Géza! Te feszt rugdosod a fejemet.

Forgács Géza megállt, felegyenesegett, majd megfordult óvatosan, nehogy a szél fellökje ezen a meredek lejtőn.

— Rugdosom?!

Pécs Imre szintén megállt karikalábain és nevetett a szőrös képével:

— Hát nem látod?

S lemutatott. Fejének árnyéka most is érte Géza bakancsát. Felnéztek: a Nap betegvörös színű, s mintha ólomlemez függne előtte, de mégiscsak ő az.

— Hé! — kiáltott rájuk az elől haladó Bognár Sándor. — Ne álljatok

meg, mert nem tudtok elindulni! Még három kilométer és fönt vagyunk a tetőn. — S nem fordult előre, míg emez kettő tovább nem indult.

A szél jobbkéz felől támadott. Úgy bele kellett dőlni, hogy Pécs Imre lefelé fordított karabélycsöve kis híján vonalat húzott a földön. Sose szokta meg, hogy szabályosan tegye a nyakába a fegyvert.

Három kilométer, az háromezer méter, s ha minden jól megy, akkor hetezer lépés.

— Tízezer nullaszáztizethét — mondta hangosan Fogács Géza és fejével előre elbukott.

A kis Pécs odaugrott, elkapta átforduló testét:

— Sanyi! . . . Sanyiii! Sándor!!

Végre meghallotta. Nadrágfékkel jött vissza.

— A betyár úristenit! — mondta.

Tartották egy darabig, térdeltek, néztek egymásra, majd vissza, amerőről jöttek: a rézsú alja ködbeveszett...

— Mennyi még, Sanyi?